

INNHOOLD

Prestens ord av Svenn Olav Kalvø	2
Gjennomstrømmet av solkraft og glede Georg Dreissig ...	5
Det eteriske av Johannes Wirz	11
Skapende tilgivelse av Gry Veronica Alsos	18
Guldets metamorfos av Sigrid de Zwart	23
100 år med biodynamisk jordbruk av Martin Kühnert ..	26
Et bilde av Johannes døperen av Karl Kønig	31
Nordisk Seminar av Siri Schultze-Florey	32
Minneord – Tove Svendsen Schulz	34
Minneord – Inger Elisabeth Ziegler	39
Minneord – Helge Torstensen	42
Minneord – Ruth Andresen	47
Gravferder	49
Menigheter	51

Prestens ord av Svann Olav Kalvø

Var alt bedre før?

Ofte kan vi høre noen si: “Alt var bedre før.” Men var det det? Er alt så mye verre i dag enn tidligere? Det er en vanskelig tid vi lever i, men det var også vanskelig tidligere. Generasjonene før oss måtte leve med krig, katastrofer, sykdom, sosial nød og ulikhet, og møtte utfordringer som vi i dag ikke er i nærheten av.

Det er krig i verden i dag. Og det er sykdom, epidemier og katastrofer. Vi lever i stor grad i en åndsforlatt og ensopret materialisme. Men er det ikke selvgodt og arrogant overfor dem som levde for sytti til hundre år siden, å si “Alt var bedre før”? Tross alt er det mye i dag som er positivt. Vi nyter godt av en individuell frihet og muligheter som man i tidligere tider bare kunne drømme om.

Og hva med det religiøse?

Vi lever i en omskiftelig tid, også i det religiøse. Der vi tidligere vokste inn i det religiøse gjennom familien, oppveksten og våre nærmeste omgivelser, er vi i dag i det andre ytterpunktet. Alt religiøst blir fornektet, neglisjert og undertrykt. Det kan synes som et tilbakeskritt, men dette skaper også mulighet for en individuell religiøsitet, en religiøsitet i frihet og en fremtidsrettet religiøsitet.

Og hva med det onde?

Vi må spørre om det onde noen gang vil kunne elimineres fra vår jordiske tilværelse? Kan det være slik at det onde

faktisk hører til i verden? Kan det være slik at det onde også har en misjon i tilværelsen og hører med til det å være menneske?

I skiftende og kaotiske tider er det lett å bli forført av dommedagsprofeter og sjarlataner. Men verden går ikke under i morgen!

Vi er borgere av to verdener. Den jordiske og den åndelig-guddommelige. Det er lett å miste den siste av syne, men greier vi i det daglige å holde balansen mellom vår jordiske tilværelse og bevisstheten om vår åndelige tilværelse og tilhørighet, da skaper vi en balanse der det onde ikke så lett får feste.

Det finnes ingen felles fasit. Hver enkelt må finne sine egne svar på spørsmålene.

BRU av Olav Nggard

Eg byggjer i tru
ei skjelvande sjulita verbogebru
frå trongrømde tune i dalskuggen grå
til himelen høge og heilage blå.

Eg byggjer i von
at brua skal berge frå trolldag og tjon,
fyr dalen kann strype og svæve ei sjæl,
men aldri i æve han gjorde ho sæl.

Det ventar seg gjest
i blåhimelslotte, til storsigerfest.
No høyrer eg songen som ingen veit råd
å syngje med ord ifrå dalen den grå.

Gjennomstrømmet av solkraft og glede

Georg Dreissig

Johannes, brudgommens venn, ved vår side

Drevet av glede.

Var Johannes drevet? Helt sikkert, hvis man ikke forstår dette uttrykket dithen at han var presset til sin gjerning av en makt som var ubevisst for ham, men at han oppfylte sitt oppdrag så konsekvent nettopp fordi han visste hvem han tjente. Evangeliene sier tydelig hva som impulserte ham; gleden. Lukas beskriver i første kapittel av sitt evangelium møtet mellom Elisabet og Maria mens de begge venter barn, og han fastholder ordene til den eldste av dem, hun som bærer Johannes under sitt hjerte: “For se, da lyden av din hilsen nådde mitt øre, sprang fosteret i mitt liv med fryd.” (Lukas 1,44). Hvor vidunderlig! Når disse to møtes før fødselen, de som begge kommer til å få en vold-som død, da strømmer gleden frem som om de var på vei til en stor fest. Dette inntrykk blir bekreftet når vi leser i Johannesevangeliet at den voksne Johannes kler Kristi gjerning i bildet av et bryllup; selv opplever han seg her som brudgommens venn: “Den som har bruden, han er brudgom; men brudgommens venn, som står og hører på ham, gleder seg storlig over brudgommens røst. Denne min glede er nå blitt fullkommen.” (Joh. 3,29). Johannes hadde mektige fiender fordi han hadde kritisert Herodes’ forhold til Herodias, som var hans brors kone. Matteus beretter om det: ”Herodes hadde grepet Johannes og bundet ham og kastet ham i fengsel for Herodias’ skyld, som var hans bror

Filips hustru. For Johannes hadde sagt til ham: ”Det er deg ikke tillatt å ha henne. Og han ville gjerne slå ham ihjel, men fryktet for folket; for de holdt ham for en profet.” (Matt. 14, 3-5). I fortsettelsen kan man lese hvordan det lyktes Herodias å sørge for at Johannes ble halshugget. At hans virksomhet for Kristus likevel ikke opphørte, men fortsatte ut over døden, fornemmer Herodes når han hører om Kristi gjerninger og sier: “Det er døperen Johannes; han ble oppvekt fra de døde og derfor virker slike krefter gjennom ham,” (Matt.14,2). Denne foreningen av døperens krefter med Kristi krefter blir også tydelig når det i begynnelsen av Kristi virke heter hos Matteus: “Fra da av begynte Jesus å forkynne: Omvend dere; for himlenes rike er kommet nær!” Dermed tar Kristus døperens lære opp ord for ord og fører den videre.

Har døden satt et hinder for Johannes’ glede, eller er den dypere enn døden? Tenker Kristus på ham når han avslutter saligprisningene med denne henvisningen: “Salige er dere når de spotter og forfølger dere og lyver dere allehånde ondt på for min skyld. Gled og fryd dere! for deres lønn er stor i himmelen; for slik forfulgte de profetene før dere.” (Matt. 5, 11-12). Ved siden av Kristus, han som er kommet til jorden for å forbinde himmel og jord med hverandre, står brudgommens venn som er blitt himmelsk, men som er henvendt mot jorden og det som skjer der, beredt til å hjelpe - i glede. Denne himmelske Johannes’ nærvær gjør vi oss bevisst i Sankthanstiden. Det er han som benevnes IOAnes i menneskevielsens handling, som vi tiltaler med “du”, som en nær venn, og slik lar leve opp i vårt fellesskap.

Erindring og åpenbaring

La oss gjøre det klart for oss hvilken betydning det har at vi i dag feirer sankthanstiden som kristen festtid! Kristi gjerning begynner ikke med barnets fødsel i Betlehem og ender ikke med oppstandelsen; gjerningen på Golgata er gjennomgangspunktet til noe fremtidig som Kristi jordliv siktet mot allerede før all begynnelse: gjennombruddet gjennom døden til en fremtidig tilværelse. I bildet av det himmelske Jerusalem som “lammets brud” finner denne fremtiden sitt profetiske uttrykk i “Johannes’ åpenbaring”.

Den himmelske verden som vi engang gikk ut fra, som har innbudt oss til bryllupet, blir påkalt i sankthanstidens bønner foran vår anende, skuende bevissthet. En vidunderlig verden åpner seg for oss! Våre fromme anelser blir til sanseorganer for eterverdenens vidder og dybder, livskreftenes verden som omhyller jorden, de fornemmer der Fadergudens virke og vender seg mot ham i takknemlighet. I Kristus har faderverdenens solkraft fortettet seg, har trukket seg sammen i ett enkelt menneskevesen, så vi har kunnet erfare den; som solvesen i menneskeskikkelse. Denne solkraft lever i en slik uendelig fortetting gjennom tre menneskeår i ham idet den fyller ham, impulserer og gjennomgløder ham. Så må den måle krefter med jorddøden, menneskedøden - og vinner over den. Siden den tid står opphavets verden åpen for oss, som om den var nyoppstanden, og de som har gått gjennom døden, kan puste i den, deres udødelige vesen kan gjennomåndes av den, få nye impulser og ny drivkraft - og den første av dem var Johannes døperen. Slik fortsetter Kristi virksomhet fra den historiske fortid som evangeliene beretter om, inn i vårt

eget liv, i nåtiden og fremtiden. Tilsynekomsten av Kristus-
vesenet i nåtiden gir oss impulsen til ikke bare å lese
evangeliene, men også å feire fester. Slike feiringer viser sin
spesielle betydning - og Menneskevielsens handling har en
vesentlig plass blant disse - når de knapt viser til Kristi virke
på jorden, men videre ut over det. Det begynner med
himmelfart og pinse. Det er tale om dem i Det nye
testamentet; ikke i de fire evangeliene, men i Apostlenes
gjerninger som følger umiddelbart etter. Her forteller Lukas
om hvordan Kristus fortsetter å virke etter oppstandelsen,
men da gjennom apostlene. De mottar hans inspirasjoner
og hans velsignelse ved utgytelsen av den hellige ånd. I
Apostlenes gjerninger skildres hva Kristus dermed bevirker
gjennom menneskegjerninger.

Den gjenkommende Kristi tilsynekomst

Enda videre utover Kristi historiske jordliv fører festene som
følger senere: Sankthans og Mikkelmess er først i vår tid
blitt utformet til kristelige festtider. Å feire fester er ikke i
første rekke å minnes noe som har vært. All ytre utforming
har sin kjerne i opplevelsen av hans fortsatte nærvær. De
særskilte bønnene i Menneskevielsens handling ved de for-
skjellige festtidene er heller ingen erindringstekster. I den
grad de knytter an til noe historisk, opptrer det som utvidet
og forvandlet; de feirendes opplevelse her og nå trer i
forgrunnen. Kristus har selv gjort disiplene oppmerksom på
sin gjenkomst. Rudolf Steiner skildrer for oss at den
gjenkommende vil være mulig å oppleve for mennesker i
vår tid i det området som grenser umiddelbart til vår
jordiske verden. Han sier videre: "Ett er sant, og som sant

viktig for vår sjel, at Kristus Jesus har sagt: 'Jeg er hos dere alle dager til enden av vår jordsyklus.' Han er til stede. Han er fra den tid innenfor omkretsen av vår jord. Og når de åndelige øyne er blitt åpnet, vil de se ham, slik Paulus så ham ved Damaskus. Menneskene vil vokse opp til ham. Det vil være Kristi gjenkomst; mennesker som vokser inn i den sfæren hvor Kristus er." Glede løfter oss ikke bare i korte øyeblikk opp over hverdagen, men også inn i denne sfæren. Denne henvisning får en overraskende utfylling når vi legger til hva Rudolf Steiner sier om ministrantens plassering i Menneskevielsens handling: "Idet ministranten står foran presten som representant for menigheten, er ministranten på en måte en som viser hvor det jordiske plan, det jordiske nivå, begynner." Det betyr ikke noe ringere enn at den kultiske handling selv skjer i området umiddelbart over det jordiske nivå, og at den i sitt sanselige bilde gir oss et blikk inn i den oversanselige verden, den verden hvor Kristus i vår tid blir sansbar for mennesker.

Ånde i lys

Også han som ved tidens vendepunkt oppfordret til omvendelse, virker i dag i verden, men vårt blikk blir ikke ledet til Døperen ved Jordan, men til ham som etter halshugging gikk i forveien for Kristus inn i riket hinsides dødens terskel, og som siden fortsetter sitt virke for ham som brudgommens venn. I dag gir han oss impulsen til sammen med ham å løfte oss inn i livsverdenen i jordens omkrets; eterviddene hvor Faderguden råder, for å feire vår forening med himlene. Føler han glede? Føler vi glede? Hvor konkret vi er forbundet med denne sfæren, kan vi føle oss frem til idet

vi stiller dette spørsmålet: På hvilken måte har vel Skaperen i urbegynnelsen frembragt plantene? Gikk de fra hans hånd som blomstrende eller til og med fruktbærende skapninger, eller som frø? Sto i begynnelsen det fullendende eller løftet om vekst og utfoldelse, som ville oppfylles for det enkelte jordiske individ når det gjennomtrengte seg, gjennomåndet seg med solkraft til et eget liv og en egenartet fremtoning, stadig på nytt og tilstrekkelig sterkt etterlengtet?

Jeg personlig er tilbøyelig til å ane skaperprosessen i en slik tilblivelse hvor jordisk og himmelsk hele tiden på ny - men det betyr samtidig: stadig aktuelt, nå - gjennomånder og gjennompulserer hverandre, idet himmelen stiller sitt vesen til disposisjon for noe jordisk, gir seg hen til det. Det jordiske vesen får ånde det inn og gjøre det til sitt eget og utforme det på sin egen måte, slik at det i denne prosessen bringer seg selv og samtidig også Skaperens vesen til åpenbaring. Fra skapelsen, fra urbegynnelsen betraktet er vi såkorn, menneskefrø - det kalles vi også i Johannesepistelen - innhyllet i alle skapende muligheters solglans. Det som var den gang, er ikke over; i vår vorden er allestedsnærvær. Det omhyller vår jord og oss selv som en levende sfære hvor Faderen virker og impulserer tilblivelse. Hans solvesen vil gripe oss og få oss til å brenne, så vi gjennomtrenger oss med ham idet vi ånder hans lys, og slik modnes frem til menneskeblomst og menneskefrukt i evig ny skapelse og utforming - gjennompulsert av solkraft og glede.

Jeg skrev denne artikkelen ledsaget av Michael Heidenreich, som i disse dager har trådt inn i Faderverdenens lys - min personlige Johannes som nå forbinder meg med himlene.

Trykket i Die Christengemeinschaft 6/2023. Oversatt av Kjersti Kløften

Det eteriske av Johannes Wirz

*Absence of evidence is not
evidence of absence.*

Carl Sagan

Da lysets bølgemodell i det 19. århundret fikk forrang fremfor Newtons partikkelmodell, ble spørsmålet om mediet som lysbølgene brer seg ut i, et akutt fysikalsk problem. På samme måte som bølger på en sjø trenger vann som medium for å være synlige, eller som lyder og klanger bare oppstår i luft, så forestilte man seg at lysbølger måtte ha en “eter” for å kunne bre seg ut. Etter iherdige forsøk kom Michelson og Morley i 1881 i Potsdam og 1887 i Cleveland til den slutningen at lysbølger ikke trenger noe medium. Eteren var “avskaffet”.

I det 17. århundret, i opplysningens tidsalder, fikk de fire elementene en lignende skjebne. Empedokles, en gresk filosof, så ennå i jord, vann, luft og ild de fire grunnsubstansene som materien består av - ethvert stoff var en spesifikk komposisjon av elementene. Med Robert Boyle (1661) ble de fire elementene til aggregattilstander som kunne føres over i hverandre - is blir ved varme til vann og til slutt til damp. Elementer og eter har uten tvil mistet sin virkelighetskarakter fra fysikalsk perspektiv, men av det kan man ikke avlede at de ikke finnes. Det kan være at det kun behøves andre iakttagelses- og påvisningsmetoder, og også en annen teoretisk setting for å oppdage dem. Ja, kanskje kan de først forstås i sin eksistens og betydning når de blir forstått som samhörige, slik Aristoteles beskrev det for mer enn to tusen år siden: Eteren som quinta essenza (kvint-

essensen) frembringer de fire elementene varme, luft, vann og jord og omslutter dem.

Elementer og eter

I Rudolf Steiners kosmologi blir de fire elementene og de fire eterartene beskrevet idet de oppsto. Varmeeteren oppsto allerede sammen med ildelementet på den gamle Saturn, lyseteren på den gamle solen sammen med luft-elementet, og klangeteren og vannelementet på den gamle Måne. I løpet av jordutviklingen dannet livseteren seg sammen med det faste jordelementet. Elementer og eter er uadskillelig forbundet med hverandre. Det “eteriske” er altså differensiert i fire ledd. Også menneskets firfoldige forfatning har oppstått i denne evolusjonsrekkefølgen.

På den gamle Saturn blir kimen til det fremtidige fysiske legemet beskrevet som et “varmeegg”. På den gamle Sol ble det levende født og den fysiske legemlighet fortettet fra varme til luft. Først da kunne legemligheten bli levende. På neste trinn, den gamle Måne, fortsetter fortetningsprosessen, og grunnlaget for å kunne oppta noe sjelelig dannes. På jorden blir menneskets legemlighet fast, den som fødtes ut av varmen på Saturn. Dermed blir den til et kar for jegorganisasjonen.

Det finnes altså “perifere verdener” som legemlighet fødes ut av. Uten en fysisk verden finnes det ingen fysisk kropp, uten en eterverden intet livslegeme, uten en sjeleverden intet sjelelegeme og uten en åndsverden ingen jegorganisasjon. Disse sammenhengene er en nøkkel til forståelsen av forholdet mellom menneske og kosmos. En virkelig innsikt

i den indre verden-legeme-forbindelsen i dens gjensidige avhengighet ville ha ført til et annet samliv med jorden enn det vi nå fører.

I 'varmekurset' beskriver Steiner for fysikere (!) elementenes forhold til eterartene på følgende måte: Varme er både element og eter, luft eller gassformer blir til gjennom lyseteren, vann fremkommer fra klang- eller kjemisk eter, og skikkelse og død blir mulig ved livseteren. Dermed kan vi se på de fire elementene som "spor" av de fire eterartene. De siste kan ennå bare forstås tankemessig i deres åndelige virksomhet. Konkret betyr det en dobbel oppgave, nemlig å betrakte fenomenene i all natur med fokusert oppmerksomhet og gjennomtrenge dem i opplevelse og erkjennelse med et like differensiert tankearbeid.

Betraktningmåter og forvandlingsammenhenger

Denne arbeidsmåten har Jochen Bockemühl skissert på en engasjerende og forbilledlig måte i den lille boken *Erscheinungsformen des Ätherischen* (1977). Hensikten hans er tydelig: I anvendelsen av iakttagelse og tenkning kan elementer og eterarter bli virkelighet gjennom erfaring.

Det faste, eller "jord", blir beskrevet som et blick på verden, som begrenser seg til å slå fast isolerte egenskaper. Dette er metoden som brukes i dagens naturvitenskap. De enkelte tingenes mangfold er grenseløst. Riktignok truer helheten med å gå tapt i de detaljerte enkelthetene, celler, molekyler og atomer, men det er vel nettopp dette tapet som lokker til en teknisk og teknologisk omsetning av erkjennelsene. Interessant er det også når Bockemühl bemerker at man nok

kan støte hodet mot det faste; men det aller fasteste som finnes må være de egne uomstøtelige forestillingene!

“Vann” betegner en iakttagelsesmåte som i mangfoldet av enkelte egenskaper opplever den permanente forvandling. Planten ser idag annerledes ut enn den gjorde igår; fargen på de grønne bladene skifter etter lysforholdene. Bien forholder seg forskjellig ved forskjellige blomsterformer, og den lar oss ane om den er i ferd med å samle nektar eller pollen. Og som vi alle har kjent, føles temperaturen forskjellig alt etter vindstyrke, retning eller luftfuktighet. selv om antall målte celsiusgrader er sammenfallende. Her har det funnet sted en viktig vending: Annerledes enn ved iakttakelsen av enkeltheter står iaktakeren nå ikke *overfor*, men midt inne i.

“Luft” er et diskret element, det er knapt mulig å iaktta, men gjør likevel tingene synlige for oss - den bærer rovfuglene opp i store høyder uten at de behøver å bevege vingene. Den lar plantene vokse og den blå himmelen bli porten til kosmos, den muliggjør de vakreste soloppganger og solnedganger. I iakttakelsen betyr “luft” å holde seg selv tilbake for å la verden bli til bilde. Den gir objektene deres verdighet.

“Varme” fremtrer magisk og forsvinner igjen. Til og med på den kaldeste vinteren kan den få oss til å vrenge av oss jakke og genser når vi er ute på skitur og tar oss en pustepause. Den lokker biene ut i det fri eller fører ved feber til matthet og behov for søvn. Men den oppstår også ved begeistring eller lidenskap, når vi leser en god bok eller, riktignok

sjelden, men det hender, når vi skriver en tekst; alltid når vi helt og fullt klarer å identifisere oss med en sak. Varme kjennetegnes ved å pendle mellom inne og ute - ifølge Bockemühl og Steiner er den element og eter på samme tid.

Dette som her er skildret som indre holdning overfor sanseverdenen, er i den levde virkeligheten alltid fulgt og fylt av tanker. Slik er overgangene mellom den indre og den ytre verden flytende. Tenkningens lys blir ført sammen med det ytre sollyset, som når det etter langvarig beskjeftigelse og ettertanke plutselig dannes et klart bilde. Det kan handle om sosiale konflikter eller når man betrakter foreteelser i naturen.

Her kommer et eksempel: I mange år forsto jeg ikke hvorfor aurorasommerfuglen dukket opp samtidig med at engkarsen blomstret. Først etter å ha sett nærmere etter, så jeg at foruten løkurt er den den eneste planten som aurorasommerfuglhunnen legger eggene sine på. Begge er såkalte larvefôrplanter. Når det slik kan “gå et lys opp” for oss, er det et uttrykk for lyseteren. Bockemühl kaller dette også “fenomensammenheng” med henblikk på egen iakttagelses- og tankevirksomhet - sammenhenger er aldri synlige, alltid “bare” tenkelige.

Det neste skrittet som går til klang- eller kjemisk eter, fortsetter opplevelsen av form- og skikkelsesforandringer i tenkingen, som ovenfor ble tilordnet elementet vann. Bockemühl kaller denne tankevirksomheten “forvandlings-sammenheng”, og metamorfoser er arketypisk for den: Gjennom alle forvandlinger blir “det samme” – ideen – synlig, det være seg planten som utvikler seg, larven i

puppen som blir sommerfugl, eller den ideelle metamorfosen som enhver kan observere i utviklingsrekkefølgen av en plantes grønne blad. På seminarer kan man stadig forbauses over at deltakere som aldri har beskjeftiget seg med planter, er i stand til å ordne blad i rekkefølge; de finner en orden, ikke etter et ytre årsak-virkningsprinsipp, men etter en indre aktivitet, iboende for planten.

Nå gjenstår livseteren som muliggjør det døde og det faste. Den integrerer all tilværelse, alle bilder, forvandlinger i den levende og døde verden til et meningsfullt hele. Bockemühl taler her om “livs- eller meningssammenheng”, som i likhet med alle andre sammenhenger bare kan finnes gjennom tankevirksomhet. “Døden er naturens kunstgrep for å få mer liv.” (Der Tod ist der Kunstgriff der Natur, mehr Leben zu haben). Dette ordet av Goethe kan virke forslitt, men er aldeles treffende. Død og livseter er tvillinger. Man kan lett beregne hva som ville skje hvis det fra en hvetepantes årlige vel 100 korn ville vokse nye planter med like mange korn. Jorden ville etter få år være dekket med et tykt lag av korn og alle andre planter ville fortrenkes. Det avsluttede, døde, og livet viser seg daglig skritt for skritt i sin avhengighet av hverandre. Til tross for alle forandringer som har skjedd i området rundt Goetheanum de siste hundre årene, er det likevel “det samme”. Om det gamle forsvinner og nytt oppstår, er en identitet gjenkjennelig som ikke kan måles i et koordinatsystem. På samme måte opplever vi et kjært menneskes identitet som uforandret, selv om det i sin fremskredne alder har lite igjen av sin tidligere bevegelse og yndel!

Hvor tenkningen bærer hen

Våkne sanser og aktiv tenkning fører til en erkjennelse som forbinder erfaring og ide, og som ifølge den unge Steiner er menneskets sanne kommunion. Når erfaringen av elementene gjennom tenkningen fører til de fire sammenhengene som det eteriske differensierer seg i, er et mektig skritt tatt! Vi puster som i åndshimmelluft. Ut fra forholdet mellom elementene og eterartene kan man begynne å forstå hvorfor Kristus kan kalles elementenes herre, og hvorfor han etter død og oppstandelse kan skues i det eteriske. Der har han forbundet seg med den lidende jorden slik den er blitt, og med menneskene. Her er han å finne i området for aktiv virksomhet. Som vi nok alle er sørgelig klar over, er alle fire elementene i krise. Jordens varmeorganisme er forstyrret, vann og luft er forurenset, isbreer smelter og dyrkbar jord minker. Vi kan være takknemlige for at så mange arbeider for å gjenopprette elementenes verden, men vi skulle også ønske å rope ut: La oss også bekymre oss for etersiden, verdens åndelige side!

Den buddhistiske munken Titch Nhat Hanh, som jeg setter høyt, sa en gang: "Den neste buddha kunne danne et fellesskap, et fellesskap som øver medfølelse og kjærlig hengivenhet, et fellesskap som fører et aktpågivende liv. Dette kunne være vårt viktigste bidrag til jordens overlevelse."

Jeg takker Ruth Richter for nøye gjennomlesing av manuskriptet.

Trykket i Die Christengemeinschaft 7-8/2023. Oversatt av Kjersti Kløften

Skapende tilgivelse av Gry Veronica Alsos

Dette er den fjerde i en serie artikler om tilgivelse basert på boken «Die okkulte Bedeutung des Verzeihens» eller «The occult significance of forgiveness» av Sergei O. Prokofieff. De forrige artiklene sto i de siste tre numre av dette bladet.

Tilgivelse blir mulig gjennom renselse og foredling av våre lavere vesensledd. Gjennom bevisst arbeid med oss selv kan vi komme til aksept overfor oss selv og andre. Det gir rom for medfølelse overfor synderen og anger for våre egne feilskjær. Slik åpnes vi for å kunne gjøre godt igjen det som ble feil, og for å kunne gjøre ting bedre neste gang. Så enkel kan tilgivelse være, og så vanskelig. Men hver gang vi klarer det, åpner vi vårt lavere jeg for innflytelse fra vårt høyere jeg, og dermed for spirituell oppvåkning.

Når vi tilgir andre, forbinder vi oss selv med Kristus og gir den andre muligheten til å møte Kristus. Samtidig frigjøres både Kristus og hierarkiene til å bruke kraften de skulle brukt på å ordne opp i karmiske knuter, til å arbeide for Kristi formål og menneskehetens utvikling. Slik blir tilgivel-sesakten, slik den oppleves i meg, i mitt mikrokosmos, en speiling av store, åndelige tildragelser i makrokosmos.

Innviellesveien

Mitt liv er en utviklingsvei, og det er først og fremst krisene som fører meg videre – når de er overvunnet. Hva ville jeg vært uten alle de utfordringer og motgang jeg har opplevd? Og hva med de motivene jeg oppdager når jeg ser tilbake? Noen vanskeligheter er beslektet, og jeg kan se at de dypest

sett handler om det samme, er variasjoner over et tema. For hver gang jeg ikke klarer å møte og overvinne en utfordring, endrer den form og kommer tilbake i sterkere grad, og slik har den fortsatt til jeg kunne forvandle meg selv tilstrekkelig til å overvinne den. Det er først i tilbakeblikk og refleksjon at det er mulig å gjenkjenne slike motiver, og for meg er det lettere om jeg kler dem i bilder og ser på dem som steg i et eventyr. Her får du ikke eksempler, men jeg tror du kan finne slike motiver i ditt eget liv. Her er nøkkelen å forbinde tanken – refleksjonen – med viljen, slik at du ikke blir sittende i din egen elendighetsbeskrivelse, men finner mot og kraft til å reise deg og håndtere utfordringene.

Når vi oppdrar våre sanser gjennom positivitetsøvelser, når vi aksepterer oss selv og andre som vi er, når vi tilgir oss selv og andre, gjør den offerhandlingen at vi forlater skylden og benytter anledninger til å gjøre godt i verden uten å forvente retur, overskrider vi terskelen og forbinder oss med våre høyere vesensledd. Vi går ubevisst en innvielsesvei, veien er mørk og sikten er tilslørt. Våre tilgivende handlinger tenner vår fakkell og styrker dens lys for hver gang. Det høyere jeg lyser i det lavere jeg, våre høyere vesensledd forbinder oss med den åndelige verden. Kristus lyser i vår sjel og i sjelen til den vi har tilgitt.

Forståelsen av disse sammenhengene er grunnlaget for at vi kan gå inn for bevisst å ta på oss et annet menneskes karma. Om vi kommer i en situasjon der et annet menneske ikke makter å håndtere sine utfordringer, men vi selv har mulighet til å rekke ut en hånd, kan vi velge å ta ansvar. Da lar

vi oss bli gjennomtrengt av den altomfavnende kjærlighets kraft, av livsånden, av den åndeliggjorte kjærlighet som er tilgjengelig for alle mennesker gjennom Kristi virke. Når vårt jeg gjennomtrenges av livsånden, dannes oversanselige sanseorganer i vårt astrallegeme, og Kristus kan åpenbares for oss. Slik får vi hjelp gjennom inspirasjon i situasjonen til å gjøre det rette for den andre. Nå får vi neppe en bevisst åpenbaring av en lysende Kristus, men når vi vet at Han virker i det mellommenneskelige, kan vi finne mot til å stole på at Han er der og inspirerer vårt hjerte og våre lemmer til å gjøre det som skal til. Gjennom å ta ansvar for et annet menneskes karma tar jeg et nytt steg på innvielsesveien og utvikler mitt forhold til den åndelige verden gjennom inspirasjon.

Motmaktenes rolle

Langt tilbake i Jordens utvikling ofret høytstående vesener seg ved å tre ut av den kosmiske utviklingen og innta rollen som menneskehetens motmakter. Dette var først og fremst Luzifer og Ahriman. Gjennom å skape hindringer og motstand for menneskene muliggjorde de vår utvikling av ferdigheter og krefter som i ytterste konsekvens kan gjøre oss frie. Kostnaden for dem selv var stor; de trådte ut av utviklingen og ble derfor bundet i en tilstand som gjør videre utvikling av dem selv umulig. Tenk den tanken - *for* et offer! Deres lidelser er enorme, fordi de er så fastlåst. Deres eneste avledning fra lidelsen er de øyeblikkene der de klarer å friste oss mennesker når de overvinner oss med sitt motstandsarbeid. Men de har altså en rettmessig og avgjørende plass i verden; Luzifer gjennom kunst, fantasi og

skjønnhet, Ahriman gjennom den døde materie, vitenskap og teknologi. Deres eneste mulige redning slik situasjonen er, er å få komme i kontakt med Kristusimpulsen, den sentrale, kosmiske og helbredende kraften. Dette lar seg bare gjøre *i mennesket*, i vår tid.

Vi frelser motmaktene

Skal vi klare å frelse motmaktene ut av elendigheten, må vi ha tilstrekkelig kunnskap om dem. Vi må forstå hvorfor de virker slik de gjør, hvilken plass de har i kosmos, deres karakter og virkning i verden, hvordan de virker i meg, og hvordan jeg kan håndtere dem i meg. På den ene siden kan slik kunnskap vekke vår medfølelse med dem. På den andre siden kan vår måte å håndtere motstandskreftene, være en kjærlig overvinnelse av deres makt. Skal vi klare å beherske dem og møte dem med godhet, er vi selv avhengige av å motta Kristusimpulsen, slik at de møter Kristus i oss. Når jeg forbinder meg med Kristus gjennom tilgivelse og neste-kjærlige handlinger, virker jeg også på motmaktene. For jeg håndterer både luziferiske og ahrimanske krefter, og jeg gjør det ved hjelp av Kristusvesenet. Slik lar jeg Luzifer og Ahriman møte Kristus i meg.

Luzifer i vår tid

Det er innenfor rekkevidde for menneskene i vår tid, på det utviklingstrinn vi har nådd, å frelse Luzifer. Ikke gjennom kamp, og heller ikke ved å unngå ham, men ved å møte ham med godhet, medfølelse og barmhjertighet. Det kan være ved å håndtere og erkjenne våre egne svakheter, men det kan også være ved å støtte andre mennesker når motmaktene blir for mektige for dem. Ved å ta på oss noe

av deres karma, og vite at det er Luzifer vi må beherske. Dette kan vi gjøre gjennom kunnskapen om hvilket offer Luzifer har gjort for oss. Vi kan tilgi ham for hans handlinger, fordi vi vet hva han har skapt av utviklingsmuligheter for oss, og fordi vi vet at han gjorde det for å medvirke til utviklingen av vår frihet. Vi kan møte ham med kjærlighet og unngå hans fristelser med godhet, og dermed utligne hans karma. Slik kan vi muliggjøre hans møte med Kristus. Luzifers belønning blir å være Kristi tjener og bære Hans lys i kosmos, slik at Han kan lede menneskeheten i deres søken etter høyere innsikt. Dette er det vesen som står i forbindelse med den Hellige ånd, og som Kristus omtaler i Johannes 14.16; parakleten, talsmannen eller veilederen, – den frelste Luzifer (Se R. Steiner: GA 107, 22.3.1909).

Fremtiden

Når vi har frelst vår fremtidige leder, Luzifer, og får hans hjelp til videre oppgaver, gjenstår det større oppgaver som vil kreve omfattende innsats; å frelse de andre motmaktene, Det tilligger menneskeheten på fremtidige utviklingstrinn. Dette blir tema for min neste og siste artikkel om tilgivelsens okkulte betydning.

Guldets metamorfos av Sigrig de Zwart

En människa har ett hjärta av guld, så säger vi för att uttrycka att den människan är ärlig, generös och kärleksfull. Bilden av det gyllene hjärtat hänvisar till guldets värde, guldets renhet och guldets varma glans. Guldets anses vara den ädlaste av metallerna, eftersom det är så stabilt. Guld ingår knappt en kemisk reaktion med andra ämnen, det oxiderar inte. Även efter 2000 år i jorden kommer det fram med samma lyster och glans.

Guldets färg och glans har sen urminnes tid förknippats med solen. Ordet aurum i guldets latinska namn aurum metallicum har sina rötter i ett proto-indoeuropeiskt ord som betyder soluppgång eller ljusglans. Men släktskapet mellan guldets och solen går djupare än bara glansen. Enligt Rudolf Steiner har guldets ursprung i de andliga solkrafterna som strålades ner till jorden från solen, långt innan solen och jorden blev materiella. Vishetens andar, kyriotetes, hade då sin boplats på solen och inverkade därifrån på jorden. I skapelseberättelsen kan vi fortfarande ana något av denna verksamhet, när vi läser att Guds ande svävade över vattnet. Ordet "svävade" kan nämligen också översättas som "ruvade". I detta ruvande kan vi ana den andliga värmestrålningen som strömmade ut från Kyriotetes mot den begynnande jorden. Under inflytande av andra, tillbakablivna eller så kallade luciferiska solandar blev denna solstrålning sedan mer och mer förtätad, tills den slutligen blev till den fysiska metall guld. Eftersom förtättningsprocessen kom till på ett orätt sätt, blev guldets

mera materiellt än vad som ursprungligen var meningen. Därför har guldets två sidor i sig. En sida är förbunden med solens andliga kraft och en sida har gått för långt ner i det materiella. Denna sista sida kan upplevas som guldets skuggsida och blir synlig när guld framkallar extremt habegär, så som i guldrushen, eller när guld används skrupulöst för att få makt.

Guldet har som kvalitet förmågan att förena motsatser i sig utan att brista. Guld är förbundet med de högsta himmelska krafter och med det underjordiska. Det reflekterar ljuset men släpper också igenom det när guldet hamras till ett tunt lager eller är upplöst i vatten. Då framkallar guldets reflekterande egenskaper en blågrön eller purpurröd färg. Guld är också nästan dubbelt så tungt som bly, men kan hamras så tunt som en fjärilsvinge, det är så mjukt så att det kan bearbetas utan eld och så starkt att en tunn guldtråd kan bära en människa. Guldet står lugnt och stabilt kvar i alla dessa motsatser och förbinder dem. Det har förmågan att harmonisera och behärska motsatta krafter, precis som solen harmoniserar och behärskar planetkrafterna, så som hjärtat förbinder och harmoniserar luft- och blodströmningarna i människokroppen, så som jaget harmoniserar och regerar själens krafter.

I mänsklighetens historia har guldets materiella sida mer och mer tagit överhand. Egyptierna kallade guldets för gudarnas tårar och i början av deras kultur användes guldets uteslutande för religiösa ändamål. Men när Moses förde israeliterna ut ur Egypten, hade den egyptiska tempel-

kulturen blivit dekadent och israeliterna fick med sig många egyptiska guldföremål på sin vandring. En del av dem blev nersmältna till den gyllene kalven som tillbads som gud.

En föraning om Kristusgärningen i samband med guldets finns i den grekiska myten om det gyllene skinnet. En gyllene bagge som talar människospråk och kan flyga sänds av solguden Helios för att rädda Frixos och Helle, barn till vindens gud och molnens gudinna. Baggen blir sedan offrad åt gudarna och hans gyllene skinn spänns upp i ett träd och bevakas av en drake som aldrig sover. När sen de tre vise männen bär fram guld, rökelse och myrra till Jesusbarnet, bär de visserligen fram gåvor som traditionellt bärs fram till konungar och gudar, men de bär också fram förhoppningen om att denna nya Konung kan förbinda substanserna igen med sitt ursprungliga andliga väsen.

För guldets del får vi i Johannes uppenbarelses sista kapitel en bild av förvandlingen som kan ske med det jordiska guldets genom Kristus kärleksoffer och hans förbindelse med jordesubstansen; efter den sista striden av alla mot alla, efter att den gamla himlen och den gamla jorden inte finns längre, sänks den heliga staden, det nya Jerusalem, ner. Staden är en bild av jordeutvecklingens mål, av föreningen av Människan med sitt gudomliga ursprung. Bilden för denna förening är inte en trädgård som Eden, det är en stad. Och denna stad är av rent guld. Men guldets är förvandlat, det är nu genomskinligt som glas. Från sitt ursprung som solens rena strålning, genom sin materiella form som solens lysande metall, fördunklad genom

människornas missbruk och habegär, har guldets gått genom jordens mörker och blivit förlöst genom hjärtats offerkraft. Denna offerkraft har sin källa i Kristussolens kärleksstrålar. Början till denna förvandling sker i vartenda hjärta som fyller sig med hans kraft.

Not 1. Rudolf Steiner GA 97, s. 298ff, och GA 136, s. 191ff.

Trykket i Falkbladet 1/2024

100 år med biodynamisk jordbruk

av **Martin Kåhnert**

Mennesket må jo leve av det som jorden kan gi

Mellom unnfangelse og død er vi mennesker en del av vår planets biosfære og kan ikke koble oss fra jordorganismens stoffskifteprosesser. Hver og en må opprettholde sitt individuelle stoffskifte innenfor de store felleslivsprosessene i biosfæren. Vi er nødt til å spise, og all god næring kommer fra det levende. Vi ødelegger deler av plante- og dyreverdenen for å bruke den kraften som vi bruker på nedbrytning av det levende, til å bygge opp og restituere kroppen vår. Vi kan ikke spise stein - med unntak av koksalt, som vi tar til oss som mineral.

Med en forbannelse over åkeren ble menneskeheten drevet ut av Paradiset til Jorden - og jeg har ennå ikke funnet det stedet i Bibelen hvor denne forbannelsen er trukket tilbake. Også Jesus Kristus må etter førti dagers faste i ørkenen erkjenne at mennesket er nødt til å spise (brød) for å leve, og det må bakes og gjøres tilgjengelig. Brød blir til

handelsvare, for mennesket lever riktignok ikke av brød alene, men likevel nettopp også av brød.

Munnen som vi mennesker ytrer oss gjennom i tale og sang og på den måten trer i kontakt med hverandre, i bønner også i kontakt med Gud, denne munnen benytter vi også når vi putter i oss mat, levende substanser som vi tygger i stykker, blander med spytt og til slutt innlemmer i oss selv. Jeg leste en gang at det fantes folkeslag i Afrika hvor ikke nakenhet, men næringsopptak var beheftet med skam. Etter avvenningen fra morsmelken lærte barna å trekke seg tilbake og vende seg bort når de spiste.

Kultivering av det som har med stoffskifteprosessen å gjøre hører med til de første kulturoppnåelsene i menneskheten. Opptak av næring blir til seremonielt kultiverte måltider, kjønnes samliv blir ordnet gjennom påbud og forbud, de døde blir jordfestet etter visse ritualer. At vi også er nødt til å være stoffskiftevesener, denne forbannelsen ligger over oss. Kanskje er det derfor det som har med fordøyelse å gjøre kan være forbundet med skam og pinlighet. Ihvertfall ved avføringsprosessen trekker man seg tilbake på et dertil innrettet sted, hvor også keiseren går hen alene. Svetting kan være pinlig, og heller ikke raping, prompting og kjønnslig omgang hører hjemme i det offentlige. Bare næringsinntaket har vi gjort til noe felles sosialt i form av måltider med skikk og bruk. Alle disse lovene, ordningene og skikkene som gjelder menneskets stoffskiftedel, forandrer seg idag, begynner å oppløses, omgangen med dem blir stadig mer individuell. "Det du får servert, skal spises" - det gjelder ikke lenger. Hvis man ikke

tilhører gruppen av de mange som sulter i denne verden, spiser man det som passer en, når og hvor og hvordan det passer en. I tillegg oppstår det også stadig mer næringsintoleranse, og stadig flere mennesker utvikler meget individuelle matvaner av personlige, moralske eller etiske grunner. Når det gjelder samlivet mellom kjønnene og møtet med døden, ser vi en tilsvarende helt egen og personlig tilnærming.

Næringsbehovene våre dekker vi ikke lenger som omstreifende jegere og samlere, men vi har med den såkalte neolittiske revolusjonen som landbrukere og husdyrholdere begynt å gripe forandrende inn i jordens livsprosesser og dermed i løpet av årtusenene omdannet jordens ansikt vidtgående. Vi har utnyttet jorden og lagt den under oss. Ansvarer som vi samtidig har tatt på oss for planetens livsfære, har vi ikke levd opp til. Både jorden og mennesket som livsverdener som er avhengige av hverandre, er kommet i faresonen. Den hurtige reduksjonen av biologisk mangfold, forandringene i vær- og klimaforhold, ørken-spredning og reduksjon av landbruksjord, hensynsløs utbytting av de siste ressursene på planeten vår, viser det tydelig.

Det nye kommer lite og unnselig til verden. Jesusbarnet ble født i en stall. Solens ånd har levd som menneske på jorden i Jesus fra Nasaret, har dødd, stått opp igjen og har med himmelfarten gjort hele Jorden til sitt livsområde. Han virker til jordens helbredelse og foryngelse gjennom menneskene som forbinder seg med ham.

I det 20. århundre har to bevegelser til fornyelse tatt sin begynnelse, Kristensamfunnet som bevegelse for religiøs fornyelse og biologisk-dynamisk jordbruk. Begge impulsert av Rudolf Steiner og antroposofien. Det såkalte Landbrukskurset, *Geisteswissenschaftliche Grundlagen zum Gedeihen der Landwirtschaft*, som Rudolf Steiner holdt 7.-16. juni 1924 i Koberwitz ved Breslau, regnes som det bio-dynamiske landbrukets fødselstime.

I den muntlige beretningen til dette kurset 20. juni 1924 fremsetter Rudolf Steiner bl.a. følgende: “Det handler altså om et spørsmål som i eminenteste mening er, hva skal jeg si, et kosmisk-jordisk spørsmål. Nettopp ved landbruket viser det seg at det må hentes krefter fra ånden, som idag er ganske ukjente og ikke bare har den betydning at landbruket må forbedres litegrann, men har den betydningen at menneskelivet overhodet - mennesket må jo leve av det som jorden kan gi - nettopp kan leve videre på jorden også fysisk.” (GA 260a). Det handler altså om ikke mindre enn menneskets videre eksistens og overlevelse på jorden.

For landbruket betyr det at man må ta avstand fra holdningen om utnyttelse og utbytting og tre inn i et pleiende, virkelig partnerskapsforhold til naturrikene. I tillegg kommer den ansvarsfulle omgangen med de biologisk-dynamiske preparatene; det dreier seg om å ta i bruk sprøytepreparatene hornkjødsel og hornkisel på riktig måte, gi gjødsel og kompost riktig pleie og berike dem med kompostpreparater. På den måten kan krefter fra vårt solsystem virke helbredende og styrkende på jordens livskrefter, og i samvirket mellom jorddyrking og husdyrhold

kan det oppstå næringsmidler som fortjener navnet, som nettopp nærer og gir livskrefter.

For det religiøse liv betyr det å pleie sakramentene. I forvandlingen av brød og vin viser det seg at altersakramentet i sitt forløp er som omvendte, utadvendte stoffskifteprosesser - i den kristelige nattverdgdustjenesten handler det om, sagt på en kortfattet måte, den substansielle forbindelsen med Kristus ved å spise og drikke i tilbedelse og andakt.

Som en analogi kunne man betrakte det bio-dynamiske landbrukets preparater, både kompost- og sprøytepreparatene, som alle er forvandlede natursubstanser som har gått gjennom mangfoldige prosesser, som en kommunion for jorden. Og altersakramentets brød og vin, som blir virksomt i og gjennom mennesket, kunne man kalle Kristuspreparatet.

Helbredelsen og helligjørelsen av jordens stoffskifte er bondens prestelige oppgave. Helbredelsen og helligjørelsen av menneskets stoffskifteprosesser gjennom den kristne kultus og i menneskelig samliv, er alles oppgave i pakt med alle troendes prestedømme.

Så er fornyelsen av landbruket gjennom biologisk-dynamisk jordbruk og fornyelsen av det religiøse liv ved de fornyede kristelige sakramentene to sider av samme sak - for å komme en truet Jord og en truet menneskehet til unnsetning.

*Martin Kühnert, tysk pensjonert prest, boende i Oslo.
Oversatt av Kjersti Kløften*

Et bilde av Johannes døperen av Karl Kønig

Slik sto Johannes dag etter dag og døypte og talte i ørkenen: Den stikkende solen, den bitende kulden, de harde steinene, den grove sanden, det stillestående vannet, den tomme himmelen - alt omgav ham og han visste: Naturen er død, jorden er død, menneskeheten forlatt. Men om seg selv visste han: "Jeg er stemmen til en som roper i ørkenen; forbered Herrens veier."

Slik sto han, mektig å se til, med kraftige skuldre, langt flommende hår, med hender som vitnet og vekt i hvert skritt. Stemmen hans tordnet som stormen, øynene skinte som sol og måne. Ansiktet var som dagens lys og nattens mørke. Kjevene var som klipper, knærne som fjell. Håret vokste som gress og strå hvor blomster spirte og sprang ut, fugler bygget reir i hulene ved skuldrene hans og huden var furet som barken på sedertrærne i Libanon. Når han streifet om i landet, tordnet dypene under ham, når han ytret et ord, flerret lyn opp rundt ham. Kledet hans blåste opp rundt ham som skyer og hans preken var som strømmende regn og hagl. Duggdråper hang fra fingertuppene og kilder av liv sprang fram der han la hendene sine. Det var soloppgang når han smilte og skumring la seg rundt ham når han ble sorgfull. Når han gikk ut i vannet for å døpe, kom fiskene svømmende til ham, og hvilte han om kvelden, lå løvene rundt hans leie og ørnene sirklet over ham i søvnen.

Verden var død, men i ham våknet naturen til liv. Den strålte og tonet i ham, spirte og vokste i ham, hadde dag og natt i ham. Han var vind og sky, tre og gress, lys og mørke, farge,

tone, fortid og framtid. I ham ble naturen til menneske. Verden var død, men han levde, levde i venting, i offer, i tro helt til den Ene viste seg om hvem han kunne si: "Se, det Guds Lam, som bærer verdens synd."

Oversatt av Anne Langeland

Nordisk Seminar av Siri Schultze-Florey

Nordisk seminar er et nystartet seminar for Kristensamfunnet i Norden og Baltikum. Det er ment som inspirasjon og fordypning for den enkelte. Forhåpentlig vil alle kunne ta med seg noe av dette tilbake til menighetene de hører til og til livet ellers. Om noen av deltagerne vil kunne bruke dette seminaret som en vei til prestevielse, så er det fint, men det har vi i første omgang ingen konkret plan for. Den første seminaruken er unnagjort. 23 mennesker kom fra Sverige, Finland, Litauen, Slovenia, Nederland, Danmark og Norge til Järna, og Järnamenigheten, Skåve arbeidsgård og Ytterjärna kulturhus tok vel imot oss. Seminaret ledes av Fritjof Winkelmann og Lars Åke Karlsson fra Finland, Christian Schäffler fra Presteseminaret i Hamburg og Siri Schultze-Florey fra Trondheim. Carl van der Weyden og Ylwa Breidenstein fra Järna hjelper oss med det praktiske.

Tema for uken var dåpens sakrament. Vi beveget det på flere måter, gjennom trinnene i teksten og substansene. På kvelden hadde vi fortelling om 'Jeg og fellesskapet', som ledet til samtaler i små grupper. Om morgen gikk vi til fots fra Kulturhuset til Kristofferuskyrkan. Vi gikk i stillhet og

lyttet til fuglene og snuste inn blomsterduften langs veien. Det var en god forberedelse til Menneskevielsens handling.

De som vil delta på hele seminaret, fikk med seg oppgaver hjem: De velger et motiv fra dåpen og skriver om det. Matteusevangeliet leses, og så velger man et kapittel eller en scene og skriver en liten tekst om den. Man skriver ned korte dagboknotater. Man velger seg et tema man vil arbeide med i hele seminarperioden. På disse oppgavene vil alle få en tilbakemelding.

Det var en god begynnelse med en positiv og åpen stemning. Måtte den videre veien også være god!

Minneord – Tove Svendsen Schulz

Født 12. mai 1952 - død 2. januar 2024

Tove Svendsen Schulz ble født 12. mai 1952 og hun ble 71 år gammel. Et sentralt trekk ved Tove var kreativitet og skapende virksomhet. Hun levde et liv der hun opplevde mye. Det ble også et omskiftelig og dramatisk liv.

Tove vokste opp på Skjold i Bergen sammen med søsknene Dag, Nina og Hanne. Tove og Dag var tvillinger, og det var tette bånd mellom de fire søsknene. Tove var en del syk som barn. Hun fikk astma, eksem og allergier. Da hun var 16 år, mistet hun alt håret. Siden da har hun gått med parykk.

Tove var kunstnerisk anlagt. Hun fattet tidlig interesse for teater og drama, og dette fulgte henne gjennom hele livet. Allerede på Fana gymnas deltok hun i skoleteateret, og hun var tamburmajor i skolemusikken. Her fikk hun Nils Gustav Hertzberg som lærer i naturvitenskap. Han var antroposof, og hans naturforståelse farget undervisningen. Det gjorde dype inntrykk på Tove. I private samtaler fortalte han Tove og Dag om Rudolf Steiner og antroposofien. Kort tid etter eksamen artium fikk hun høre om et skuespillerpar ved

Goetheanum i Dornach i Sveits som søkte etter en au pair. Ekteparet Hagen hadde fått trillinger, og de hadde et påtrengende behov for hjelp i husholdningen.

Tove søkte spontant på stillingen og fikk den. Kort tid senere befant hun seg i Dornach, antroposofiens høyborg. Hun bodde da bare noen steinkast fra Goetheanum og fikk gjennom Dietrich Hagen, som spilte Felix Balde i Mysteriedramaene, et dypt innblikk i språkforming og skuespillerkunst inspirert av Rudolf Steiner. Hun skulle selv finne sin vei innen språkforming, terapi og skuespillerkunst, men først ventet skjebnen med andre oppgaver.

I Dornach møtte hun Bernd Schulz, og de ble et par. Tove var da 20 år og Bernd var ti år eldre. Bernd var utdannet Steinerskolelærer, og han hadde fått stilling som det i Stroud i England. Tove og Bernd reiste høsten samme år til Bergen, hvor de giftet seg i Kristensamfunnet. Deretter gikk ferden videre til England for å begynne et liv sammen der.

Tove hadde fått et nært forhold til Kristensamfunnet, og engasjerte seg i menigheten i Stroud, bl.a. som ministrant under Menneskevielsens handling. I Ann Druitt, konen til Roger Druitt, som var prest i Stoud, fant hun en hjertevenninne som hun ble svært forbundet med. Sønnen Christian ble født i Stroud i 1974. Familien flyttet til Tyskland da han var 2 år gammel. De slo seg ned i Deisendorf Überlingen ved Bodensjøen helt sør i Tyskland ved grensen til Sveits. Bernd fortsatte som Steinerskolelærer. Tove var veldig glad i familien i Norge, og hver sommer reiste de på ferie til Bergen.

Da Christian var 8 år gammel, tok Tove fatt på en utdannelse innen drama og språkforming i Stuttgart. Hun ukependlet mellom Überlingen og Stuttgart. Etter fire år var hun ferdig utdannet. Hun fikk jobb ved Föhrenbühl Camphill landsby ikke langt fra Überlingen. Hun trivdes godt og følte at hun lyktes med det arbeidet hun gjorde. Her fant hun anerkjennelse og bekreftelse. Både elever, studenter ved seminaret og kollegene ved landsbyhjemmet elsket Tove og verdsatte henne for hennes gode humør, hjelpsomhet og alltid positive utstråling. Senere, da hun var i Berlin, sa hun ofte at tiden i Föhrenbühl hadde vært en svært lykkelig og tilfredsstillende periode i hennes liv. I tilbakeblikk kan det kanskje sies at det var den lykkeligste.

Bernd og Tove hadde i årene med utdannelse sklidd fra hverandre, og Tove flyttet ikke sammen med Bernd igjen da utdannelsen i Stuttgart var ferdig. De skilte seg, og Christian vokste opp hos faren. Forholdet til Christian forble viktig for Tove. Bernd og Tove fortsatte å feire høytider sammen, og de forble venner resten av livet.

Noen år senere giftet Tove seg med Cornelis fra Holland. De likte å reise, og Tove fikk se andre deler verden. De besøkte blant annet Egypt, Thailand og Italia. For Tove ble ikke dette noe lykkelig ekteskap, og de skilte seg etter noen få år. I denne tiden ble familien rammet av et annet tungt skjebneslag. For familie og venner var det fullstendig uforberedt og ufattbart da tvillingbroren Dag, som var en meget godt likt lege både blant pasienter og kolleger, tok sitt eget liv. For Tove ble det et svært smertefullt tap.

Selv om hun hadde hatt en utmerket stilling og arbeid ved Föhrenbühl, levde det et ønske hos henne om å kunne oppleve storbylivet. Hun hadde bodd landlig i nesten 30 år, så i 2001 flyttet hun til Berlin. Der arbeidet hun med funksjonshemmede barn og voksne, men ønskene og forhåpningene ble ikke innfridd. Ensomhet og et arbeid som ble mer og mer vanskelig, satte sitt preg på dagene hennes. Etter en tid møtte hun Herbert som var rammet av multippel sklerose og var sterkt handikappet. Dette ble heller ikke et forhold som skulle vare.

I 2007 kom de første symptomene på Alzheimers. Tove hadde fra tidligere hatt depresjoner, og dette forsterket seg nå. Siden oppholdet i England hadde hun et nært forhold til Kristensamfunnet. I Berlin var det langt å reise for å komme til en av menighetene, og det ble vanskelig på grunn av tiltagende demens. Den norske Sjømannskirken var innen gangavstand, og dette ble et sted Tove oppsøkte. Tove og Herbert skilte lag. Hennes tilstand ble raskt dårligere, og hun besluttet å reise hjem til Bergen. Sirkelen i hennes liv var i ferd med å bli sluttet. Hun var nå 57 år. I Bergen fikk hun tildelt en trygdeleilighet i kjente omgivelser og ble engasjert i et dagsenter i nærheten. Hun fikk opphold på Olaviken sykehjem på Askøy for å bli utredet for demens. Under oppholdet ble det klart at hun led sterkt av depresjon. Tove hadde hatt depresjoner allerede fra ungdomstiden og var medisinert for dette. Kampen mot depresjonen hadde vært et sentralt element i livet hennes. Utad hadde dette vært lite synlig. Hun fremsto som en glad, positiv og utadvendt person. I forbindelse med oppholdet

på Olaviken ble det anbefalt behandling med elektroshokk. Hun skulle ha fem behandlinger, men ved første behandling gikk det galt. Tove gikk inn i koma. Dette bedret seg, men hun kunne ikke lenger gå. Hun fikk plass på Skjoldtunet sykehjem. Hun mistet etter hvert også språket og evnen til å kommunisere.

Tove feiret 60-årsdagen sin på Skjoldtunet. På slutten av dagen spurte en av niesene: “Tove, har du kost deg i dag?” “Jeg har hatt det kjekt” svarte Tove. Det var noe av det siste hun sa. De siste to årene har hun bodd på Slettemarken sykehjem. Gjennom disse årene på Skjoldtunet og Slettemarken har Nina stått last og brast ved Toves side.

Tove var et kreativt og skapende menneske. Hun var kunstnerisk anlagt og likte allslags håndarbeid. Hun karded selv ull, spant garn og farget det. Hun tegnet og malte og var glad i musikk av forskjellig slag.

Tove fikk den siste olje to dager før nyttår. Christian og Merle kom fra Tyskland til Bergen og fikk være sammen med henne dagen før hun døde. Toves reise i jordelivet er kommet til veis ende. Det er bemerkelsesverdig at dette skjer på denne tiden av året.

Bisettelsen skjedde på Epifania-dagen, Hellige tre kongers dag. I tiden mellom Juledagen og Epifania ligger de tolv hellige netter. Det var i denne tiden at Tove forlot dette livet. Mange føler det er godt for Tove at reisen gjennom livet nå er avsluttet.

Svenn Olav Kalvø

Minneord – Inger Elisabeth Ziegler

Født 1. mai 1941 - død 13. januar 2024

Inger Elisabeth Ziegler, som de fleste kjenner som Lise Ziegler, ble født på Rjukan og var storesøster til brødrene Fredrik og Espen. Foreldrene ønsket at barna skulle få en bra utdannelse, og de ble sendt til en Steinerskole i Sør-Sveits. I et slottslignende hus med utsikt over Genfersjøen, men under

enkle forhold, nøt Lise trygghet og frihet på samme tid - tryggheten som den lille, men solide Steinerskolen ga med sin struktur både i undervisningen og i det sosiale livet - og friheten ved å være hjemmefra og kunne konsentrere seg fullt og helt om seg selv og studiene. Ja, Lise nøt livet i de tre årene hun fikk lov til å være der.

Tilbake i Norge ventet familien med sine krav og la beslag på hennes tid og energi. Det tok ikke lang tid før Lise i tillegg fikk sin egen lille familie; bare 19 år gammel giftet hun seg med den like gamle Tor, og de ventet sitt første barn, sønnen Harald. Etter hvert ble familien utvidet med sønnene Christian og Jørgen. Tor var først i militæret og senere dro han til Cambridge for å ta utdannelse der, noe som førte til at Lise måtte ta seg av barna alene i flere år. I

denne perioden jobbet hun som sekretær for sin far og tjente litt til livets opphold. Disse årene av livet hennes sto helt og holdent i familiens tjeneste, og det var ikke bare en dans på roser.

Lises yngre bror Fredrik døde i en ulykke i ung alder. Dette var tungt for familien og for Lise som i de tider gikk svanger med Jørgen. Hennes liv ble alvorstungt med brorens bortgang og travle dager med 3 sønner å ta seg av. Nå, 30 år gammel, begynte hun å fordype seg i antroposofien, og noen år senere reiste hun til Järna i Sverige for å studere eurytmi. Nå var tiden inne - nå var det hennes tur til å ta livet i egne hender og gi det retning og mening. De tre sønnene ble igjen hos faren Tor i Norge, og Lise fikk for andre gang i sitt liv egen tid og mulighet til å studere og utvikle seg etter egne evner og indre impulser. Og med disse egne indre impulsene og den nyvundne livskraften tok hun på seg jobben som eurytmilærer og fritidspedagog ved Hovseter Steinerskolen i Oslo. Lise var meget populær blant barna, og hun hadde en spesiell følelse for og evne til å støtte og hjelpe dem som hadde det vanskelig. Men når hun selv hadde det vanskelig og livet satte henne på prøve, klaget hun ikke, men holdt det mest for seg selv.

Å bygge nære relasjoner til sine medmennesker var viktig for Lise, og i det prøvde hun alltid å leve opp til sitt eget livsmotto om at det er en større glede å gi enn å få. Hun elsket å arrangere store fester og hyggelige sammenkomster - familie og venner, alle var velkomne, og jo flere som kom og deltok, jo bedre. I hennes smakfullt innredede leilighet

var bordet dekket med estetisk følsomhet: en vakker duk og fint porselen, lysene var tent, alt var organisert, ryddig og pent. Ja, det var festlig å være sammen med Lise.

Hun levde for familien og vennene sine. Mens hun i yngre år gjorde det fordi hun var nødt til det, gjorde hun det nå fordi hun selv ønsket det. Og nå gjorde hun det på sin egen måte. De utrolig vakre kransene som hun bandt hvert år i adventstiden sammen med sine barn og barnebarn, kan kanskje ses som et bilde på hennes sosiale engasjement: Å føre menneskene sammen, å skape sterke og nære bånd mellom mennesker, å gi struktur og orden til menneskelige relasjoner, og å gjøre det med glede og en følelse for det vakre, for livets skjønnhet. Det var kultur i menneskelige relasjoner Lise skapte og formidlet til menneskene rundt seg.

Lise klarte ikke bare å få menneskene til å synge i festlige sammenhenger, men også til å synge og følge sin egen individuelle indre livsmelodi. Og hun hadde fulgt sin egen helt til det siste. Lørdag 13. januar sovnet Inger Elisabeth stille inn med sine sønner Christian og Harald til stede.

Mange er minnene om et inspirert og inspirerende menneske, og mange er tradisjoner og møter mellom mennesker som vil finne sted i hennes ånd i tider som skal komme.

Elisabeth Sykora

Minneord – Helge Torstensen

Født 11. mars 1939 - død 17. april 2024

Det ble holdt minneandakt i Mikael-kirken den 12. mai for Helge Torstensen, som døde 17. april i München, på sin 85-års bursdags- og operatur med familien. Han ønsket å bli bisatt med Kristensamfunnets ritualer, og familien fikk god hjelp av prest Marion Kulesa i München både under sykehusopphold og bisettelse. Menneskevielsens handling

for den døde ble holdt i Mikaelkirken. Urnen hans er nå hentet til Norge og blir satt ned i Kristensamfunnets gravsted på Vår Frelsers Gravlund i Oslo.

Kristensamfunnet har mange ritualer rundt døden, og Helge erfarte dem alle. Rett før han døde fikk han Den siste olje, som en hjelp for sjelen til å orientere seg mens Helge ennå var i live. Så har han erfart tre ritualer etter sin død, som alle er rettet mot den som er gått over terskelen til døden og inn i nytt landskap. Ordene som der blir sagt, er også av orienterende art, som varder eller lyktestolper i det ukjente. Sjelen til Helge vandrer nå legemsfri i den åndelige verden, og lever bortenfor tid og rom i en virkelighet som er helt annerledes enn det vi som står på jorden, erfarer. Kanskje

kan det komme øyeblikk av kontakt mellom disse to virkelighetene, som drømmer, som bilder, eller ord og setninger som vi ikke helt kan gjenkjenne fra vår egen tenkning. Den døde er oss ennå nær en tid og vil gjerne både trøste og veilede.

Helge kom fra sjømannsslekt i Haugesund og mistet sin far i 1941, da han var to år gammel. Trolig ble skipet faren seilte på torpedert av en tysk ubåt. 15 år gammel gikk Helge også om bord i et skip, først som messegutt, deretter som dekksgutt, og til slutt som maskingutt. Den første reisen var lang, hele 16 måneder uten å kunne reise hjem. Han hadde nok litt hjemlengsel iblant. Båten gikk mellom Den persiske gulf, Europa, Sør-Amerika, USA og Australia. De fikk maskinhavari midt i Det indiske hav og lå der og drev noen dager inntil en annen båt kom til unnsetning. Da skipet lå inne i havnene for slike nødvendige reparasjoner, kunne de gå i land i lengre perioder, og det var en kjærkommen avveksling. Arbeidsdagen var lang, fra kl. 06-18 hver dag hele uka, og han beskrev høydeskrekken som gjorde det umulig for ham å klatre i mast og nesten umulig å henge i skipssiden med malingsarbeid. Månedshyren var på 284 kroner, og da måtte de holde seg med arbeidstøy og vaskemidler selv. De som var lavest i rang måtte gjøre de skitneste jobbene. Vaskemaskin fantes ikke. Oftest ble klærne lagt på gulvet, påført vann og grønnsåpe, og så skrubbet man dem med skurekost og håpet at de ble tørre til dagen etter.

Da Helge kom hjem til Haugesund i 1956 begynte han på Haugesund mekaniske verksted som læregutt. Han bygget videre på sin erfaring som maskingutt og tok maskinist-eksamener i en veksling mellom skole og arbeid på båt. Til slutt kunne han gå om bord på et skip som maskinsjef, 27 år gammel. Det viste seg at stort sett hele mannskapet skulle skiftes ut, og de hadde vært der i en årrekke. Den avtroppende maskinsjefen syns det var ille å overlate jobben sin til en så ung mann, så han nektet å flytte ut av sjefslugaren. Det tok litt tid før Helge kunne flytte inn der han ifølge sin rang hørte hjemme.

Verden var blitt Helges hjem. Han seilte til alle verdens-hjørner, og ofte var han ute flere år i strekk. De seilte blant annet med mathjelp til Vietnam, de ble beskyttet av amerikanerne, som ikke gjenkjente hjelpeskipet. Heldigvis gikk det godt. Han opplevde mye eksotisk og spennende. Etter hvert bleknet den ungdommelige drømmen om å bli sjømann og oppleve verden, og han kjente på alt han gikk glipp av hjemme og i det sosiale.

I 1967 møtte han Eli i Singapore. De giftet seg året etter, og Helge gikk i land for å ta ingeniørutdannelse i Gøteborg. Så ble Geir Egil og deretter Bente født, før Helge og Eli skilte lag i 1975. Helge begynte etter hvert igjen å flytte på seg, og han bodde i Singapore, Dubai, Jeddah og Bahrain mens han arbeidet som ansvarlig for vedlikehold av skip for ulike rederier med virksomheter over hele verden.

Så kom han tilbake til Norge og Stavanger, hvor han møtte Siri. De giftet seg i 1998 da Helge var nesten 60 år, og Siris

to barn Eva og Lasse kom inn i Helges liv. Også barnebarn og bonusbarnebarn kom til, og de satt med store ører og lyttet til fortellingene om alt som Helge hadde opplevd på sine mange reiser til både kjente og mer eksotiske strøk. Siri og Helge bodde noen år i Midt-Østen, inntil Helge ble pensjonist. Siri hadde tilknytning til Stavanger, Helge mer til Oslo-området, og de diskuterte muligheten for å bosette seg noenlunde midt imellom. Det må ha vært en høyere form for matematikk som slo inn da de besluttet seg for å ha fast base i Estepona sør i Spania. Det ble Helges faste punkt fra 2002 av, i mer enn 20 år. Venner og storfamilien var alltid velkomne, og de har gode minner fra mange opphold der.

Helge var glad i sine barn og alle dem som kom til senere i livet. Han delte lidenskapen for opera med Bente, og fotballen med Geir Egil. Han var en god og omsorgsfull far og voksenperson for de unge, og en god venn. Den som levde tettest på ham kunne oppleve kontrastene i hans sinn, fra det lyse til det mer mørke. I unge år kunne temperamentet blusse opp, han kunne være streng, men han ble etter hvert mer og mer harmonisk og balansert - og vis. Han og Eli kunne omgås som venner, og storfamilien med gamle og nye familiemedlemmer feiret høytider sammen.

Helge var sterk både fysisk og psykisk og snakket ikke om fysiske plager og skavanker. Da han dro ut på det som ble hans siste reise for å feire 85 godt levde år, fortalte han ingen at både pust og hjerte var i uorden. Så fikk han erfare både lungesykehus og hjerteavdeling i det tyske helsevesen.

Barn og svigerbarn var tett på i Tyskland, og Siri var i Stavanger. Rett før han døde fikk han en mobil opp til øret, og Siri spurte: «Hører du meg?» «Ja, jeg hører deg», var de siste ordene han sa.

Hans kusine Borgny hadde på 80-tallet introdusert ham for antroposofien og Kristensamfunnet, og der fant han sitt åndelige ståsted. Og nå er vi her i Mikaelkirken, og hans kusine Borgnys fotografiske portrettutstilling henger disse dagene i foajeen her. Noen tråder i Helges liv knyttes og slutter her, og nye tråder og forbindelser vil vise seg. Hva Helge nå hører, vil han fortelle til den som kan lytte med andre ører enn de fysiske.

Kristine Høiland

Minneord – Ruth Andresen

Født 31. mars 1951 - død 19. april 2024

En vakker sjel har forlatt oss. Vi sørger, men vi takker også for livet hennes. Fargerike Ruth; kunstneren. Snakkesalige Ruth; menneskevennen. Omsorgsfulle og arbeidssomme Ruth.

"Nå er vi HER," sa hun ofte. Denne setningen har blitt så sterk og tydelig for meg etter at hun reiste videre. For Ruth var akkurat det; tilstede, her og nå. Hun var seg selv fullt og helt. Til stede med stor innlevelse og nysgjerrighet på livet og mennesker.

Denne våren er det 40 år siden Ruth flyttet fra Fossnes i Andebu til Solborg Landsby på Ringerike. Her fikk hun være en del av gårdslivet og fellesskapet. Hun elsket å gå turer i nærmiljøet, og det var slik vi ble kjent. Hun fant oss. Kom inn på kjøkkenet og ble en venn. Så enkelt. På Solborg fikk Ruth videreutvikle sitt kunstnertalent. Hun tegnet hver dag, iherdig og konsentrert. Hun briljerte med sine fargesterke tegninger. Hun så detaljene og tegnet verden. Hun fikk

oppleve å invitere til hele tre utstillinger, og mange er heldige som har en "Ruth" på veggen. I husene på Solborg har Ruth tegnet seg inn for alltid.

Ruth var ekte. Hun lot ikke som noe, hun bare VAR. Det er en sjelden egenskap. Hun var uredd i møte med mennesker. Hun viste oss at vi alle er akkurat det; mennesker som trenger hverandre. Ruth var aktivt tilstede i miljøet rundt seg. Hun arbeidet i skogen, i urteverkstedet, på veveriet og på kjøkkenet. Hun elsket sang, musikk og dans. Ruth var også svært dyrekjær. Hun så fuglene og frydet seg. Og hun var veldig glad i kattene sine. Tomasine var den første katten og senere kom Toro. De sov i sengen hennes. Og de ventet på henne når hun var bortreist. Hun visste det. Ruth var en genuint positiv person, hun hadde godt humør og kunne le av seg selv. Jeg hørte henne aldri klage. Med sitt åpne og vennlige vesen fikk hun mange venner. Minnebøkene hennes er fulle av hilsener fra mennesker hun har gjort inntrykk på. Ruth var lett å bli glad i. Jeg er utrolig glad og takknemlig for at Ruth fant meg og mine. TAKK FOR FØLGET! "Nå er vi her, Ruth." Vi skal ta farvel. Men du blir værende i hjertene våre.

Marit Fjellhøy, venn og verge

Gravferder

Ruth Andresen

- Født 31. mars 1951
- Død 19. april 2024
- Siste olje 18. april 2024 på Tyribo omsorgsenter
- Utsigning 21. april 2024 på Camphill Solborg
- Bisettelse 27. april 2024 i Olavsalen, Solborg

Isak Johan Iversen

- født 19.10.1977
- død 20.01.2024.
- Utsigning i kapellet på Ullevål sykehus 30.01.2024.
- Urnedsettelse ved Ottestad kirke 23.02.2024.
- Minnehandling i Mikaelkirken 02.03.2024.

Trine Beate Haugland.

- født 22. januar 1970
- død 14. februar 2024
- Utsigning på Lovisenberg hospice 15.02.2024.
- Bisettelse i Østenstad kirke med den Norske kirkes ritual 29.02.2024.
- Minnehandling i Mikaelkirken 09.02.2024

Helge Peder Torstensen

- Født 11. mars 1939
- Død 17. april 2024, i München
- Siste olje 17. april 2024 i München
- Utsigning og bisettelse 20. april 2024 i München
- Minnehandling 11. mai 2024, i Mikaelkirken i Oslo
- Minneandakt 12. mai i Mikaelkirken i Oslo

Tove Svendsen Schulz

- Født 12. mai 1952
- Død 2. januar 2024
- Siste olje 28. desember 2023
- Utsigning 4. januar 2024
- Bisettelse 6. januar 2024
- Vielseshandling for den døde 18. januar 2024

Kaspar Hartveit

- Født 24. mars 1979
- Død 23. februar 2024
- Utsigning 3. mars 2024
- Bisettelse 12. mars 2024
- Vielseshandling for den døde 23. mars 2024

Menigheter

Kristensamfunnet i Bergen, John Lunds plass 1, 5007 Bergen.

bergen.kristensamfunnet@gmail.com

- Svenn Olav Kalvø, Eidsvågveien 21 B, 5101 Eidsvågneset. 917 33 333, svennolav@gmail.com
- John Rawcliffe (pensjonist), mobil 905 53 065, john.rawcliffe@gmail.com

Kristensamfunnet i Oslo, Mikaelkirken, Oscarsgt. 84, 0256 Oslo.

post.kio@kristensamfunnet.no

- Kristine Høiland, Holmboes gt. 6B, 0357 Oslo 901 04 937, krishoei@online.no
- Daan Ente, Huitfeldts gate 35c, 0253 Oslo 484 43 975, ente.daan@gmail.com
- Elisabeth Sykora, Skådalsveien 27 B, 0781 Oslo 413 47 335, elisabeth.sykora@gmail.com

Kristensamfunnet i Hamar og Mjøsområdene

- Daan Ente, Vardebergvegen 474, 2337 Tangen 484 43 975, ente.daan@gmail.com

Kristensamfunnet i Trøndelag, Prinsensgt. 53, 7011 Trondheim.

- Siri Schultze-Florey, Henrik Ourensvei 3, 7069 Trondheim, 476 00 635, siris-f@hotmail.com
- Markus Schultze-Florey, Henrik Ourensvei 3, 7069 Trondheim, 909 84 725, markussf@online.no

Kristensamfunnet i Stavanger

- Siri Schultze-Florey, Henrik Ourensvei 3, 7069 Trondheim. 476 00 635, siris-f@hotmail.com
- Markus Schultze-Florey, Henrik Ourensvei 3, 7069 Trondheim 909 84 725, markussf@online.no

Kristensamfunnet i Norge - www.kristensamfunnet.no

Omslag:

Forsiden: Skulptur av Thomas Weihs.

Baksiden: Foto av Nils Langeland

Neste frist for innlevering 8. august 2024

Lay-out: Gry Veronica Alsos